

М. І. Голубятников, О. Ю. Бахмуцан, О. І. Борисенко, Н. О. Омаїдзе

ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ВИМОГ МІЖНАРОДНОЇ КОНВЕНЦІЇ (1978 р.) ПРО ПІДГОТОВКУ І ДИПЛОМУВАННЯ МОРЯКІВ ТА НЕСЕННЯ ВАХТИ

ДУ «Лабораторний центр МОЗ України на водному транспорті», м. Одеса

За час існування незалежної України з ряду причин, як суб'єктивних, так і об'єктивних, традиційні погляди на роботу флоту, його забезпечення та підготовку кадрів істотно змінилися. Кількість суден, що працюють під Українським прапором, значно знизилася, наймогутніші в минулому пароплавства практично пішли в небуття. Велика кількість наших моряків були змушені шукати роботу на іноземних судах і, завдяки гарній підготовці, були там затребувані. На початку, у середині дев'яностих років, загальна структура підготовки інерційно продовжувала залишатися практично такою, як і при вже зниклому СРСР, але, природно, з повним комплектом характерних для всієї країни проблем. Однак з кожним роком умови, як усередині країни, так і за її межами, усе більш значно змінювалися, і старі підходи виявилися неприпустимими та вимагали перегляду.

Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року шляхом прийняття Закону України № 464/96-ВР від 1 листопада 1996 року.

До формування державної політики стосовно якості освіти, підготовки, дипломування та медичних оглядів моряків мають відношення три органи державної влади: Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство інфраструктури України та Міністерство освіти і науки України.

Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ) здійснює формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я, формування державної політики у сферах контролю якості медичних послуг.

МОЗ відповідно до свого Положення формує та забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я, встановлює придатність моряка до роботи на судні за станом здоров'я. Статтею 52 Кодексу торгового мореплавства України передбачено, що «до роботи на судні допускаються особи, визнані придатними для цього за станом здоров'я. Висновок про придатність для роботи на судні за станом здоров'я здійснюється Міністерством охорони здоров'я України відповідно до правил, встановлених цим Міністерством».

МОЗ України відповідно до покладених на нього завдань, крім іншого:

- встановлює придатність моряка до роботи на судні за станом здоров'я;
- затверджує щорічно переліки закладів охорони здоров'я, які мають право проводити медичний огляд моряків та видачу медичних свідоцтв;
- здійснює контроль і нагляд за додержанням законодавства про охорону здоров'я.

Відповідні профільні Міністерства, як органи виконавчої влади, розпочали роботу по забезпеченню нормативно-правової бази, яка задовольнила виконання вимог Конвенції ПДНВ (1978). *Додаток № 1.*

Відповідно до вимог Конвенції ПДНВ МОЗ України розробило та впровадило в дію наступний нормативно-правовий акт, а саме Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24 квітня 2014 року № 283 «Про затвердження Переліку закладів охорони здоров'я для проведення медичного огляду моряків та видачі медичних свідоцтв морякам».

Відповідно до вище зазначеного наказу, на території України на цей час визначені медичні установи, де моряки – громадяни України та іноземних країн можуть пройти медичний огляд з подальшим отримання медичного свідоцтва міжнародного зразка.

МОЗ України щорічно доповнює та переглядає перелік закладів охорони здоров'я для проведення медичного огляду моряків та видачі медичних свідоцтв морякам. Станом на 2018 рік кількість медичних закладів становить – 57. Додаток 2.

Проблемне питання: наявність в країні системи стандартів якості та нагляду згідно з положеннями розділу А-І/8 Кодексу ПДНВ» Стандарти якості» вся діяльність з підготовки, оцінки компетентності, дипломування, включаючи оформлення медичних свідоцтв, підтвердження та подовження строку дії документів, яка здійснюється за її уповноваженням неурядовими органами чи організаціям(в нашому випадку – медичними комісіями), проводилась під постійним наглядом за допомогою системи стандартів якості для того, щоб забезпечити досягнення визначених цілей, у тому числі тих, що стосуються кваліфікації та досвіду інструкторів та екзаменаторів.

При працевлаштуванні на роботу моряк, поряд з іншими професійними документами, повинен мати медичний сертифікат (свідоцтво) про проходження медичного огляду з метою визнання такого моряка придатним для роботи на морських суднах.

Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 347 від 19.11.1996 року (зі змінами та доповненнями) затверджено Правила визначення придатності за станом здоров'я для роботи на суднах, якими визначено наступне, а саме:

- **медичний огляд** - це введене установою охорони здоров'я дослідження стану здоров'я моряка з метою визначення придатності його до безпечного мореплавання на суднах і підтримання його здоров'я на безпечному для професійної діяльності рівні.
- **медичне свідоцтво моряка** - це посвідчення, яке видається моряку після проведення медичного огляду.

Попередні медогляди проходять особи, вперше влаштовуються на роботу з метою визначення фізичної та психологічної придатності до роботи за конкретною морською спеціальністю.

Періодичні медичні огляди в плановому порядку проходять особи у яких закінчуються терміни медичного огляду моряків.

Проведення первинного або періодичного огляду моряка проводиться з метою встановлення фізичної, психофізіологічної придатності моряка для роботи по його спеціальності, а також виявлення хвороб або ознак хвороби, які можуть загостритися під час перебування на судні, привести до втрати працездатності, смерті або створити загрозу для життя членів екіпажу судна. Раннє виявлення захворювання моряка дозволить почати своєчасну реабілітацію і лікування моряка з метою відновлення здоров'я для продовження своєї професійної діяльності.

Кратність періодичних медоглядів і обсяг необхідних обстежень визначаються професійною групою моряка і його віком. Так, відповідно до Правил визначення придатності за станом здоров'я для роботи на суднах, затверджених Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 листопада 1996 року № 347 (зі змінами та доповненнями), терміни періодичних медичних оглядів визначаються в залежності від професійної групи моряка і його віку - у відповідності з наступною таблицею:

Таблиця

Перелік основних професійних груп

Професійна група моряка	Вік (кількість повних років)		
	до 21	21-40	від 40
I	Щорічно	1 раз/2 роки	щорічно
II	Щорічно	1 раз/2 роки	щорічно
III	Щорічно	Щорічно	щорічно

Примітка: I група - особи, професійна діяльність яких не пов'язана з безпекою судноплавства; II група - особи, які виконують вказівки з безпеки судноплавства; III група - особи, які приймають рішення пов'язані з безпекою судноплавства.

Основні вимоги до допуску моряків: гострота зору та слуху; епідбезпека; адекватність психоповедінки; збереження орієнтації у просторі; збереження функцій опорно-рухового апарату; відсутність у моряка захворювання, що може дати загострення внаслідок служби у морі або зробити його непридатним до такої служби, або становити

небезпеку для інших осіб, що знаходяться на борті судна, матеріальних об'єктів і навколишнього середовища.

Для II і III груп важливі психофізичні показники. Обов'язковий наркологічний і психіатричний огляд за місцем постійного проживання з отриманням сертифікатів встановленого зразка.

Проблемне питання: Станом на теперішній час в Україні відсутня сучасна нормативно-правова база щодо визначення придатності за станом здоров'я осіб для роботи на суднах. З дати набрання чинності для України Конвенції ПДНВ (1978 року) діють «Правила визначення придатності за станом здоров'я осіб для роботи на судах», які затверджені Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 347 від 19.11.1996 року, на протязі 20 років не були переглянуті та адаптовані до вимог Конвенції з врахуванням наступних позицій, а саме:

- Правила I/9 Конвенції ПДНВ «Медичні стандарти»
  1. Кожна Сторона встановлює стандарти придатності за станом здоров'я для моряків та процедури видачі медичних свідоцтв відповідно до положень цього правила і розділу A-I/9 Кодексу ПДНВ.
  2. Кожна Сторона забезпечує, щоб особи, відповідальні за оцінку стану здоров'я були практикуючими медичними фахівцями, визнаними Стороною з метою перевірки медичного стану моряків відповідно до положень розділу A-I/9 Кодексу ПДНВ.
  3. Кожний моряк, який має професійний диплом/свідоцтво фахівця, виданий на підставі положень Конвенції, який працює на судні, повинен також мати дійсне медичне свідоцтво, видане відповідно до положень цього правила та розділу A-I/9 Кодексу ПДНВ.
  5. Медичні свідоцтва залишаються дійсними протягом максимального періоду у розмірі двох років, за виключенням випадків, якщо вік моряка менший за 18 років, тоді максимальний строк дії становить один рік.
- Розділу A-I/9 Кодексу ПДНВ
  1. Сторони, під час встановлення стандартів придатності за станом здоров'я для моряків, як вимагається правилом I/9, повинні керуватися мінімальними службовими стандартами для зору, викладеними у таблиці A-I/9-1, та приймати до уваги критерії для фізичної придатності та стану здоров'я, викладені у пункті
  2. Сторони повинні також приймати до уваги рекомендації, наведені у розділі B-I/9 цього Кодексу та таблиці B-I/9 стосовно оцінки мінімальних фізичних здібностей.
  3. Медичні огляди для встановлення стану здоров'я моряків повинні проводитися належним чином кваліфікованими та досвідченими медичними фахівцями, визнаними Стороною.
  4. Кожна Сторона повинна встановити положення для визнання медичних фахівців. Сторона повинна вести список визнаних медичних фахівців та надавати його іншим Сторонам, компаніям та морякам, за їх запитом.
  5. Кожна Сторона повинна забезпечити рекомендації стосовно проведення медичних оглядів для встановлення стану здоров'я та видачі медичних свідоцтв, приймаючи до уваги положення, викладені у розділі B-I/9 цього Кодексу. Сторона повинна визначити межі, в яких визнаним медичним фахівцем надається свобода дій при застосуванні медичних вимог, враховуючи різні обов'язки моряків, за винятком того, що не повинна свобода дій надаватися щодо мінімальних стандартів зору для дальності зору з корекцією, близького / безпосереднього зору і колірною зору у таблиці A-I/9-1 для моряків палубної команди, які повинні виконувати обов'язки по спостереженню. Сторона може припустити свободу дій під час застосування цих вимог стосовно моряків машинної команди, за умови, що загальний зір моряків відповідає вимогам, викладеним у таблиці A-I/9.
  6. Кожна Сторона повинна визначити процеси та процедури, що забезпечують для моряків, які після огляду перестали відповідати вимогам до стану здоров'я або для яких були встановлені обмеження по працездатності, зокрема щодо часу, характеру роботи чи району плавання судна, можливість повторного розгляду їх обставин відповідно до положень цієї Сторони, що стосуються

оскарження.

7. Медичні свідоцтва, передбачені у пункті 3 правила І/9, повинні містити наступну мінімальну інформацію:

- .1. Уповноважений орган та вимоги, згідно з якими видається документ
- .2. Інформація про моряка:
  - .2.1. Прізвище: (прізвище, ім'я та по батькові)
  - .2.2 Дата народження: (день, місяць, рік)
  - .2.3 Стать: (чоловіча/жіноча)
- .2.4 Громадянство
  - .3 Висновок визнаного медичного фахівця
    - .3.1 Підтвердження, що документи, які засвідчують особу, було перевірено у місці проведення огляду: Так/Ні
    - .3.2 Слух відповідає вимогам розділу А-І/9 ПДНВ: Так/Ні
    - .3.3 Слух без корекції задовільний? Так/Ні
    - .3.4 Гострота зору відповідає вимогам розділу А-І/9 ПДНВ: Так/Ні
    - .3.5 Колірний зір відповідає вимогам розділу А-І/9 ПДНВ? Так/Ні
    - .3.5.1 Дата останньої перевірки колірного зору.
    - .3.6 Придатний для ведення спостереження? Так/Ні
    - .3.7 Чи є обмеження щодо придатності? Так/Ні Якщо "Так", вкажіть обмеження.
    - .3.8 Чи вільний моряк від будь-якого захворювання, яке може погіршитися внаслідок роботи на морі, або зробити моряка нездатним до виконання такої роботи, або поставити під загрозу здоров'я інших осіб на борту судна? Так/Ні
    - .3.9 Дата огляду: (день, місяць, рік)
    - .3.10 Дата закінчення строку дії свідоцтва: (день, місяць, рік)
  - .4 Відомості про орган, який видає свідоцтво
    - .4.1 Офіційна печатка (включаючи назву) органа, який видає свідоцтво
    - .4.2 Підпис уповноваженої особи
  - .5 Підпис моряка - який підтверджує, що моряка було поінформовано про зміст свідоцтва та право на перегляд відповідно до пункту 6 розділу А-І/9

8. Медичні свідоцтва повинні бути оформлені офіційною мовою країни, яка їх видає. Якщо вживана мова не є англійською, текст має містити переклад на зазначену мову.

• Відповідно до рекомендацій Розділу А-І/9 Кодексу ПДНВ «Керівництво стосовно медичних стандартів»

1. Сторони, зайняті у встановленні стандартів та положень стосовно придатності за станом здоров'я, повинні прийняти до уваги рівні мінімальних фізичних можливостей, наведених у таблиці В-І/9, та керівництво, викладене у цьому розділі, з урахуванням різних обов'язків моряків.

2. Під час розробки медичних вимог та положень стосовно придатності моряків за станом здоров'я, Сторони повинні дотримуватися керівництва, викладеного у публікації МОП/ВОЗ "Керівництво для проведення медичного огляду для моряків перед виходом у море та подальших періодичних оглядів" ("Guidelines for Conducting Pre-sea and Periodic Medical Fitness Examinations for Seafarers"), включаючи будь-які наступні редакції, та будь-яких інших застосовних міжнародних керівництв, опублікованих Міжнародною організацією праці, Міжнародною морською організацією або Всесвітньою організацією охорони здоров'я.

3. Належні кваліфікації та досвід для медичних фахівців, які проводять медичний огляд моряків для встановлення їх придатності за станом здоров'я, можуть включати кваліфікації з гігієни праці або морських санітарних норм, досвід роботи лікарем на судні або лікарем у судноплавній компанії або стаж роботи під наглядом фахівця, що має вищезгадані кваліфікації або досвід.

4. У приміщенні, де проводиться медичний огляд, повинні знаходитися відповідні засоби та обладнання для проведення медичного огляду моряків.

5. Адміністрації повинні забезпечити, щоб визнані медичні фахівці отримали

повну професійну незалежність у вираженні свого медичного судження під час проведення процедур медичного огляду.

6. Особи, що звертаються для отримання медичного свідоцтва, повинні надати визнаному медичному фахівцю відповідні ідентифікаційні документи для встановлення своєї особи. Вони також повинні надати своє попереднє медичне свідоцтво.

7. Кожна Адміністрація має право на свій розсуд змінювати або відмінити будь-який зі стандартів, зазначених нижче у таблиці В-І/9 на основі оцінки медичного висновку і будь-якої іншої необхідної інформації, що стосується індивідуальної пристосованості окремих осіб до умов та їхньої доведеної здатності задовільно виконувати покладені на них функції на судні.

Відсутність якісної нормативно-правової бази та нагляду в Україні щодо порядку організації діяльності медичних комісій та проходження медичних оглядів моряками, призводить до того, що медичними установами медичний огляд українських моряків проводиться без врахування шкідливих факторів на його робочому місці та незалежно від віку та професійної групи заздалегідь надаються медичні свідоцтва установами терміном на один рік.

Одночасно постає питання щодо компетенції та повноважень медичних комісій, які внесені до Переліку закладів охорони здоров'я для проведення медичного огляду моряків та видачі медичних свідоцтв морякам відповідно до Наказу МОЗ України від 24 квітня 2014 року № 283, надавати морякам медичні свідоцтва міжнародного зразку.

Також, жодним національними та міжнародним документом не передбачено максимальний гранично - допустимий вік членів екіпажу незалежно від посади. Фіксується непоодинокі випадки перебування на морських судах, які здійснюють міжнародні рейси, моряків віком 70-85 років. Даний віковий контингент найбільш уразливий до травматизму, загострення хронічних соматичних хвороб, летальність.

Додаткова інформація.

У 2006 р. МОЗ України підготувало новий Наказ №711 від 30.11.2006 р. «Правила визначення придатності особи для роботи на судні за станом здоров'я», який повністю враховував вимоги Конвенції ПДНВ, Манільські поправки до додатка до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978р. та суттєво переглянув Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19 листопада 1996 року № 347 «Про затвердження Правил визначення придатності за станом здоров'я осіб для роботи на судах».

На жаль цей наказ діяв на протязі 5 місяців та 06.04.2007р. Наказом №172 «Про скасування наказу МОЗ України від 30.10.06 №711» був скасований.

На наш погляд у Наказі №711 від 30.11.2006р. «Правила визначення придатності особи для роботи на судні за станом здоров'я» суттєво були збільшені медичні вимоги до різних професійних груп моряків, особливо з психофізіологічних показників. Наказ суттєво розширював функції медичних комісій щодо проведення медичних оглядів моряків. Медичні установи не тільки проводили медичні обстеження моряків та надавали медичні свідоцтва міжнародного зразку, а також отримали право здійснювати диспансерний нагляд за моряками, у яких виявлено захворювання.

Наказі №711 відповідно додатку 1 медичний сертифікат – Висновок про придатність для роботи на судні за станом здоров'я (**SEAFARER MEDICAL CERTIFICATE**) була затверджена міжнародна форма медичного свідоцтва, що урахувала Конвенції ПДНВ, про що не можна сказати про зразок Медичного свідоцтва моряка, який наведений у Додатку №2 Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 19 листопада 1996 року № 347 «Про затвердження Правил визначення придатності за станом здоров'я осіб для роботи на судах», в якому відсутні такі графи – стать, національність, посада моряка, місце народження, поштова адреса, основні групи органів, які обстежувалися та показники, строки дії медичного сертифікату, тощо.

Зразок змісту, у додатку 1 медичний сертифікат – Висновок про придатність для роботи на судні за станом здоров'я (**SEAFARER MEDICAL CERTIFICATE**) у Наказі № 711 від 30.11.2006 р. дублювався англійською мовою, що теж є обов'язковою вимогою Конвенції ПДНВ.

На підставі вище викладеного, відповідно до абзацу другого пункту 1 та абзацу

двадцять дев'ять підпункту 8 пункту 4 «Положення про Міністерство охорони здоров'я» КМУ №267 від 25.03.2015 р. вважаємо, що МОЗ повинно організувати перегляд та доопрацювати діючий Наказ від 19 листопада 1996 року № 347 «Про затвердження Правил визначення придатності за станом здоров'я осіб для роботи на суднах», або відновити Наказ № 711 від 30.11.2006 р. «Правила визначення придатності особи для роботи на судні за станом здоров'я», який, на наш погляд, повністю враховує вимоги Конвенції ПДНВ та інших міжнародних документів.

Література:

1. Наказ МОЗ України від 19 листопада 1996 року № 347 «Про затвердження Правил визначення придатності за станом здоров'я осіб для роботи на суднах»
2. Наказ МОЗ України № 711 від 30.11.2006 р. «Правила визначення придатності особи для роботи на судні за станом здоров'я»
3. Международная конвенция по охране человеческой жизни на море (СОЛАС - «SOLAS, International Convention for the Safety of Life at Sea»)
4. Международная конвенция по поиску и спасанию на море, 1979 (International Convention on Maritime Search and Rescue)

Робота надійшла в редакцію 15.10.2018 року.

Рекомендована до друку на засіданні редакційної колегії після рецензування